

studenți, mai ales pentru cei care studiază istoria contemporană și un motiv de a alege lucrări de licență, disertație sau doctorat.

Deși este o lucrare cu țintă precisă spre istorici ea este apreciată și de masele largi ca o dovadă a abordării istoriei extremei drepte din perspectiva perioadei postdecembriste, când doza de subiectivism este mult mai mică datorită eliminării cenzurii și surselor multiple ce li se oferă cercetătorilor.

Neculai Beța*

Răzvan Ciobanu, *Ipostaze ale ideologiei legionare în România interbelică (1927-1938)*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2020, 492 p.

DOI: 10.2478/amsh-2023-0014

Lucrarea lui Răzvan Ciobanu provine din tema cercetării sale pentru teza de doctorat, susținută în anul 2019 în cadrul Facultății de Istorie și Filosofie a Universității Babeș-Bolyai. Printre publicațiile anterioare ale autorului se numără articolele *The Legionary Movement and the Challenges of Modernity*, *The Sword Stretched between Two World: the Image of the Charismatic Leader in Legionary Ideology*, *Legionarismul și „noua ordine” fascistă în gândirea lui Ion I. Moța*.

Cartea lui Ciobanu are în vedere dimensiunea ideologică a Legiunii „Arhanghelului Mihail”. Răzvan Ciobanu își propune examinarea componentelor doctrinare ale mișcării legionare, pentru a-i surprinde reperele ideatice. Subiectul este încadrat cronologic între momentul apariției Legiunii, în 1927 și 1938, momentul de sfârșit al democrației interbelice românești. Autorul sondează astfel coordonatele legionarismului pentru a oferi o reprezentare a fundamentelor sale ideologice.

Răzvan Ciobanu apelează la o varietate de periodice cu caracter naționalist folosite ca platforme ale extremei drepte, în paginile cărora au contribuit membri ai Legiunii. În această categorie vorbim de o rețea publicistică cu publicații dedicate și organe de presă regionale sau naționale, organe dedicate unor anumite categorii socio-profesionale sau publicului larg. Alte surse folosite sunt scrierile programatice și pedagogice ale personajelor definitorii ale ideologiei legionare. Autorul utilizează, de asemenea, și lucrări memorialistice

* Master's Student, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, beta_nicusor@yahoo.com

cu accente doctrinare, corespondențe și discursuri, lucrări științifice infectate doctrinar, manifeste și broșuri cu scop electoral, precum și un material arhivistic specific. În privința literaturii secundare, Ciobanu face apel la bogata istoriografie a totalitarismului și fascismului, atât european cât și românesc, precum și la lucrări tematice asupra naționalismului, antisemitismului, eugeniei și politicii rasiale. Astfel, lucrarea beneficiază de fondul de cunoștințe teoretice și practice ale fenomenului mai larg fascist și al temelor sale fundamentale.

Răzvan Ciobanu își înscrie lucrarea într-o grilă interpretativă a noului consens de cercetare a fascismului, bazat pe dimensiunea palingenezică, pe mitul renașterii naționale, fără însă a neglija viziuni anterioare sau concepții alternative. El realizează, într-o primă parte, o analiză a orientării anticomuniste, a spiritului antidemocratic și a antisemitismului spiritului xenofob, urmărind astfel aspecte ideologice, politice și etnice ale mișcării legionare. Ciobanu abordează apoi identitatea generațională a legionarilor, prin teme precum clivajul generațional, tânăra elită legionară ca corp predestinat al națiunii și poziția liderului carismatic. O ultimă direcție a analizei ideologice este maniera de redimensionare a temporalității istorice în cadrul legionarismului. Autorul urmărește astfel o analiză hermeneutică a materialului ideologic al mișcării legionare, pentru a oferi o lămurire asupra acestor concepte.

Cartea este structurată în 4 capitole, propunând o triplă analiză tematică, însoțită de un studiu istoriografic. Primul capitol este unul istoriografic. Se analizează istoriografia fascismului, trecându-se în revistă variatele încercări de înțelegere a acestei ideologii din perspectiva paradigmei marxiste, a religiilor politice, prin conceptul sacralizării politicii, precum și grila de interpretare a „fascismului clerical”, urmată apoi de trecerea în revistă a interpretărilor paradigmei totalitare. Ciobanu urmărește apoi istoriografia legionarismului, cu trăsăturile distincte ale acestei mișcări care i-au dat o identitate distinctivă. Sunt trecute în revistă abordări din timpul regimului comunist, începând cu cele ale lui Lucrețiu Pătrășcanu și continuând cu reprezentările clișeice și subordonarea dogmatică a discursului istoriografic, cu denaturări ale realităților istorice. Autorul abordează apoi contribuțiile istoriografice care au pus legionarismul în atenția academică occidentală, urmată de relatarea noilor abordări istoriografice ale tranziției postcomuniste.

Cel de-al doilea capitol, *Reprezentarea antagonică a alterității în legionarism*, abordează temele anticomunismului, antidemocrației și antisemitismului. Raportarea mișcării legionare la comunism este descrisă ca o „interacțiune negativă”, arătând etapele parcurse în reprezentarea antagonică a acestuia: activismul militant anticomunist, denunțarea construcțiilor utopice ale marxismului și

revirimentul discursului mobilizator sub motivația pericolului subversiunii comuniste. Antidemocrația membrilor Legiunii este o negație complexă a moștenirii iluministe, prin critica metamorfozelor epocii moderne, prin denunțarea democrației ca un sistem ilegal și arbitrar al luptelor partinice în defavoarea intereselor naționale și prin dezvoltarea unui sistem alternativ, ostil pluralismului și care reafirmă primatul națiunii. Ultima temă abordată, antisemitismul, este un coordonat fundamental al ideologiei legionare, evreul fiind reprezentat ca o alteritate față de corpul națiunii, blamat pentru un complot mondial și portretizat ca un invadator străin. Antisemitismul servește așadar, conform autorului, în crearea unui sistem rigid identitar pentru corpul național.

În capitolul al treilea, *Edificarea identității generaționale a legionarismului*, Răzvan Ciobanu arată motivul generațional în elaborarea ideologiei legionare, motiv care devenise un reper intelectual interbelic. Construcția generațională legionară este una fundamentată ideologic pe ideea forței juvenile a națiunii. În această fundamentare ideologică există patru ipostaze: o raportare antagonică față de „bătrâni”, tineretul ca și catalizator al renașterii naționale, profilul liderului carismatic (Corneliu Zelea Codreanu) ca emanație a forței tinerei generații și, în cele din urmă, acțiunile concrete, autorul oferind aici, drept studiu de caz, acapararea de către legionari a Uniunii Naționale a Studenților Creștini din România.

Cel din urmă capitol, *Structurarea orizontului temporal al legionarismului*, are în vedere concepte precum trecutul mitic al națiunii prin redimensionarea spațiului ancestral și al experiențelor temporale pentru a înfățișa teritoriul ca fundație sacră a neamului, pentru a racorda prezentul la modele fondatoare din trecut. Trecutul devine garant al surmontării obstacolelor prezente. De asemenea, legionarismul oferă o proprie interpretare a modernității și metamorfozelor sale, considerată o denaturare și deviere malignă de la cursul temporal natural. Prezentul este considerat unul decadent, distructiv, iar legionarismul își asumă un rol providențial, de creare a unei utopii viitoare care va rezolva criza existentă. Viitorul utopic este rațiunea existențială a legionarismului, o reconstrucție a cadrelor naționale, un reviriment comunitar printr-o revoluție antropologică.

Răzvan Ciobanu oferă astfel, în primul rând o cercetare a formulelor negative ale viziunii legionariste despre lume, dovedind și demonstrând caracterul mișcării de entitate heterofobă, care respinge alteritățile. El definește astfel antagoniștii legionarismului (comunismul, democrația, evreul), într-o paradigmă mai complexă decât reprezentările populare și simpliste ale Legiunii ca o organizație de factură principal antisemită. În privința identității generaționale, se poate spune că autorul avansează de la paradigma antisemitismului în construcția identitară legionară, la una mai

complexă, motivată de nuanțele mitului salvator în rândurile tinerei generații ca o formulă ideologică pozitivă, ce completează formulele negative precedente. Cea din urmă temă oferă o înțelegere a viziunii despre lume a mișcării legionare din perspectivă istorică. Perspectiva nu este neapărat istoriografică, ci una mai degrabă a creării miturilor legate de istorie, a unei mitologii naționale legate de un trecut al luptelor glorioase, de mitul prezentului decadent și de mitul viitorului utopic.

Cartea lui Răzvan Ciobanu se prezintă astfel drept o monografie a fundamentelor ideologice ale mișcării legionare. Ea oferă o perspectivă identitară a legionarismului, diferită de abordările integrale ale descrierii ideologiei legionare ca o anexă a istoriei evenimentiale. Prin cercetarea vastei opere de factură ideologică, Ciobanu oferă atât o lămurire a unor concepte fundamentale ale mișcării legionare, cât și o trecere în revistă a variilor contribuții doctrinare ale unor lideri legionari, alții decât Corneliu Zelea Codreanu, precum Ion Moța sau Mihail Polihriniade. Prin capitolul dedicat istoriografiei fascismului și legionarismului, Răzvan Ciobanu demonstrează nu numai o amplă cunoaștere a materialului istoriografic precedent, ci și o profundă înțelegere a paradigmatelor de interpretare, analiză și cercetare a acestor ideologii. El oferă astfel istoriografiei românești o operă esențială pentru înțelegerea mișcării legionare și a parcursului acesteia în istoria națională.

Cartea este scrisă într-o manieră accesibil într-o oarecare măsură, limbajul ideologic fiind completat de citări ale scrierilor analizate, fapt ce servește în a elimina o monotonie a noțiunilor doctrinare. Se observă totuși uneori o tendință de acumulare a unor paragrafe într-o singură propoziție, situație care face înțelegerea unei idei mai greoaie.

Cartea lui Răzvan Ciobanu oferă o percepție ideologică asupra Legiunii „Arhanghelului Mihail” indispensabilă oricărui cercetător al fascismului românesc. Ea aduce o concepție complementară istoriilor evenimentiale ale legionarismului și oferă pe lângă evoluția istorico-politică a acestei mișcării și o evoluție tematică, cronologică a principalelor formule identitare și de viziune asupra lumii a acestora. Cartea, un cumul al cercetărilor de doctorat, se adresează mai degrabă către ceilalți cercetători din domeniu, celor interesați de conceptele prezentate în acest volum și chiar studenților interesați în abordarea temei legionarismului, nefiind însă o lucrare de sinteză a mișcării. De altfel, nu este nici o sinteză din punct de vedere ideologic, lipsind o abordare a interferențelor dintre ortodoxie și ideologia legionară, a construcțiilor identitare legionare de factură religioasă, dar oferind o viziune mai mult decât satisfăcătoare a temelor care sunt abordate.

Gabriel Pop*

Loredana Jumară, *Magia și vrăjitoria. Eseu asupra imaginarului țărănesc într-un sat vâlcean*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2022, 242 p.

DOI: 10.2478/amsh-2023-0015

În această recenzie mi-am propus să descriu experiența personală pe care am avut-o parcurgând lucrarea de doctorat a Loredanei Jumară, *Magia și vrăjitoria: Eseu asupra imaginarului țărănesc într-un sat vâlcean*, publicată în anul 2022. Autoarea este la început de drum în ceea ce privește cercetarea istorică, lucrarea amintită fiind așa cum am menționat chiar teza acesteia de doctorat, dar a mai publicat alături de alți trei autori un volum de cercetări etnografice în 2014, în care a prezentat ritualul scaldei cu iarbă mare de la Sântoader. Se poate observa deci preocuparea Loredanei Jumară pentru studiile folclorice și mitologice românești pe care și le-a desăvârșit în cadrul Universității Babeș-Bolyai, la Facultatea de Istorie și Filosofie.

De asemenea, autoarea ne mărturisește la un moment dat faptul că tema lucrării de doctorat i s-a relevat în urma unei cercetări de teren anterioare care avea ca scop observarea valențelor nefaste ale timpului și spațiului în reprezentările tradiționale. Pe parcursul anchetei ea a observat cum țăranii făceau singuri legătura cu subiectul vrăjitoriei, povestind despre o femeie celebră din zonă care făcea vrăji. În acest mod s-a născut geneza tezei de doctorat, autoarea fiind interesată să observe dacă ar putea exista un posibil raport între noțiunile de timp și spațiu și cea de vrăjitorie în tradiția românească. Așadar, tânăra cercetătoare este familiarizată cu studiul etnografic și anchetele de teren, având câțiva ani de experiență în acest domeniu, în urma cărora a câștigat încrederea comunității în care s-a derulat ancheta.

Lucrarea recenzată abordează tema vrăjitoriei și magiei din perspectiva țăranilor intervievați dintr-un sat din județul Vâlcea, dar de multe ori sunt evidențiate paralele cu fenomene asemănătoare sau opuse la nivel european sau național. Observațiile de acest fel reușesc să scoată în evidență specificitatea unei comunități izolate sau

* Master's Student, Babeș-Bolyai University, Cluj-Napoca, gabriel2000pop@gmail.com